

Biblioteka jednog ljubitelja

žan-benoa pies

Luju-Reneu de Foreu

Pošto sam bio impresioniran njenim katalogom, htio sam da više saznam povodom prodaje javnim nadmetanjem od 25. januara. Ako se nije radilo o nasledstvu, kakvi su dogadaji, kakva odluka mogli da prisile bibliofilu da iznese na javnu prodaju takvu skupinu dragocenih poveza i dela često posvećenih od slavnih pisaca njihovoj sabracci. Da li je to bio jedan od njih koji je ustupao svoje knjige? Zašto je više voleo da njegovo ime ne bude u katalogu?

Verovao sam da mi je stalo da se upoznam s tajanstvenim ljubiteljem zato što je prikupio originalna izdanja svih knjiga kojima sam se divio; ali naročito sam htio da saznam, približivši mu se, šta čovek oseća kada je odvojen od onog što nije preterano nazvati njegovim delom, ako je posvetio svoj život traženju, pribavljanju i održavanju svoje zbirke.

Za ovakvu radoznalost mogao bih da se iskupim, prilikom nadmetanja, samo većim ponudama čiji bi značaj utešio mog kolekcionara, ali koje nisu bile u mojoj moći. Dobio sam bio zasebnu prodaju mešane skupine predmeta za vreme svoje druge pažljive poseste izložbi, ali sam izgubio dah već od dizanja cene. Na kraju sam, ipak, odneo pobedu nad mlađim čovekom koji je sedeо pored mene, s platnenom torbom preko ramena, za kupovinu dela koje nije postojalo u katalogu, *Ogledalo spasa*. Umeto da dam svoju kartu najavljujući, usmeno sam podsetio na svoje ime kao što su pozvane da to učine u trenutku kupovanja osobe koje nemaju listu. Mladi čovek mi se odmah obratio. Pokazao mi je čoveka koji je upravo ulazio u dvoranu; bio je to, reče on, Benžamen Žordan, ljubitelj koji je htio da proda svoju biblioteku. Kako je sekretarica najavljuvala kraj otkupa, umesto da se nagnem ka tako dobro obaveštenom susedu da bih od njega zatražio, u nedostatku objašnjenja, nekoliko razjašnjenja, umesto da radije prokrčim sebi put kroz gomilu ka podijumu da bih platio u gotovom, prema uslovima prodaje, delo koje sam upravo kupio, čija je obrezana strana nestala između poledina s kanapima raskošnih poveza, pojuriš sam, uopšte ne sumnjujući da je on bio moj izvlašteni bibliofil, ka čoveku obučenom u kišni ogrtač i s filcanim, kao od krtičnjeg krvna šeširom, koji je izlazio iz dvorane.

Pristupio sam mu kada je prelazio ulicu i upitao ga da li su mu knjige pripadale.

Kako moje nesavršeno pitanje nije omogućavalo da se razume, kada je na njega odgovorio poricanjem, da li je htio da na-

znači, uzimajući ga doslovno kako bi ga izbegao, da knjige više nisu bile od sada njege, ili je više voleo da se drži smisla i da se osloboди moje nametljivosti puštajući me da verujem da nikad nije posedovao tu biblioteku, ponovio sam pokušaj i upitao ga da li je on zaista Žordan, Benžamen Žordan. Rekao mi je da jeste, ali se udaljio. Mora da se plašio da ga ne napuštam ni za stopu kada je pokušavao da pobegne krupnim koracima u gomilu, gustu u to kasno popodne; onda, okrećući se ka svom odrazu što sam ga primetio u izlogu knjižare, zadubio se u pažljivo i razmetljivo posmatranje svoga lica, nabirajući ili izvijajući obrve, šireći ili skupljajući oči, vadeći iz džepa maramicu da bi potakao čelo pokriveno znojem, nadajući se da će me dovesti u ponižavajući položaj vojera koji lovi ponašanja koja obično nemaju svedoka, ili pre u delikatnu situaciju posetioca koji suviše rano upada u privatnu prostoriju i koji se, da ne bi više uzmemirio pripreme svoga domaćina, sa zbumjenošću okreće ili se povlači zauvek postidén.

Da li je on zaista htio da me udalji od sebe, ili je bio u vlasti nekog uzbudjenja koje su izazvala moja dva pitanja? U svakom slučaju, suviše zaplašen da bih mu priznao da sam lektor u Izdavačkoj kući »Blanšar«, ali da sam, u svojim časovima dokolice, zaboravljao grozne rukopise u potrazi za vlastitim imenom na omotu i priželjkivao princeps-izdanja* ili retke poveze čijoj se sličnoj skupini, do tog dana, nisam divio, našao sam, da bih ga napustio, najbolje izvinjenje: rekoh mu da sam kupac poslednje sveske prodaje, *Ogledalo spasa*, ali da sam je zaboravio u dvoranu, u koju sam se, dakle, morao vratiti. Tada se on, kada sam odustao od upoznavanja sa Benžamenum Žordanom, okrenuo prema meni, »*Ogledalo spasa?* Ali to je nemoguće!« uzviknuo je. Ništa nije mogao da doda; otvarao je usta, iz kojih više nije izlazio nikakav zvuk; u njegovim zenicama sam video svoju sliku koja se lagano ljujala. Pogled mu se premestio. Onesvestio se.

Tek što je ponovo došao k sebi, u knjižari gde sam ga smestio da sedne posle njegovog onesvećivanja, priznao mi je da je upravo uspeo da se odvoji od svoje biblioteke kako bi prekinuo suviše dugu razmenu knjiga, ali da je zeleo da sačuva delo koje sam bio kupio, greškom prodato s ostalima. Mada je laskao sebi da je pobedio svoj porok kolekcionara, on je potom, uvredljivim izrazima, svalio kriivicu na meštra Silvestra koji je nesavesno bio izložio nadmetanju delo izvan kataloga; uvredio je sekretaricu i bacio anatemu na javne prodaje; ponudio mi je, najzad, ceo prihod od otkupa u zámenu za *Ogledalo spasa*.

Nisam više sumnjavao da je Benžamen Žordan zaista bio nekadašnji sopstvenik biblioteke, ali sam još uvek želeo da ga se oslobodim: na teskobu izazvanu njegovim rđavim stanjem, njegovim prizanjima i njegovom ponudom, nadodavalо se osećanje da ga je takav predlog, umesto da me navori da mu vratim svoju tekovinu, obavijao tajnom koja vas zauvek vezuje za neke predmete. Kada sam mu ponovio da je željeni predmet ostao na policama u zgradici gde se održavaju prodaje i gde je trebalo da odem da ga potražim, i savetovao mu da se odmori u radnji očekujući moj povratak, tajno sam planirao da se ne vratim predusretljivom knjižaru; ali kada mi je sekretarica meštra Silvestra saopštila da je mlađi čovek u moje ime platio i odneo moju jedinu kupljenu stvar, želja da poverim svoju zlu sreću, pomisao da bi Žordan, pošto je izgledao da još više drži do tog primerka nego ja, delio moje osećanje prema lopovu i sekretarici, bez sumnje i radoznalost da o tome više saznam, ponovo su me doveli u knjižaru, gde on više nije bio! Ob-

jasnili su mi da su kola hitne pomoći odnele gospodinu, nesvesnog, u bolnicu Dišen.

Tamo sam ga ponovo video, sutradan ujutro. Tvrđio je da ne poznaje mladog čoveka koji je bio uzrok našeg susreta. Iako Žordan verovatno nije poverovao u priču o kradbi, upitao me je, lažno ravnodušnim tonom, da li želim da »pronadem svoju tekovinu; ali kao da se plašio moga odgovora, ili više nije mogao da se pravi ravnodušnim, čim sam otvorio usta, povikao je da ta knjiga nema cenu, da mi valja vratiti je, potom se okrenuo jecajući. Bolničarka se tada umešala, zamolila me da ne remetim njegov odmor i saopštila mi da on tek što nije otišao da proveđe neko vreme u Useju, odmaralištu doktora Žirara.

Zabrinjavalo me je zdravlje Benžamena Žordana. Ma kako živ u meni prethodni dan u času njegove nesvestice, utisak da se pored njega izlažem opasnosti obuzeo me je tek toliko da ponovo pokrene moju želu da sve saznam o otkupu od 25. januara, i o onom što je on mogao da pričini tom nepoznatom.

U mesecima koji su sledili, mada nikako nisam bio pronašao *Ogledalo spasa*, išao sam u Usej na kraju svake nedelje. Čim je Žordan mogao da side i hoda po parku, pratilo sam ga duž aleja, pod mirnim krovima, preko travnjaka, do pozadinе od šuma gde su stanovnici pansiona ponovo nalazili tišinu biblioteke. Dekor je licio na onaj u Turelu, kući u kojoj sam proveo dečinstvo. Prijateljstvo je prevagnulo nad mom ravnodušnošću i nad njegovim nepoverenjem; ali kako objasniti krize koje su izazvale odricanje od njegove strasti, napsanje zbirke, njegovu brigu da povrati delo, koje sam se dobro čuvao, plašeci se povratka bolesti, da mu ponovo dozovem u sećanje, njegovu bolest, najzad?

Nisam mu se poveravao samo da bih izazvao njegova priznanja, nego takođe zato što mi se činilo da su moja, kada ih je on slušao, zadobijala oblik blizak istini. Njegovo čutanje, iz kojeg je izlazio samo da bi me razuverio, kada sam se plaošio da ga razdražujem svojim prečestim posetama, ili da bi me zamolio da nastavim, usmerilo je, od početka naših odnosa, sve moje kretanje približavanja.

Jedne martovske nedelje, na putu koji nas je vraćao iz crkvice u Useju, ohraben osećanjem naših srodnosti, koje je raslo, došao sam dotle da mu govorim o svom dečinstvu i upitao ga da li može da razume ono što me je nagnalo, oko moje trinaeste godine, da i sam začutim: da li sam odučio da više nikada nikome ništa ne kažem da bih otklonio svoj užas od nedobijanja očekivanih odgovora, da bih zaboravio svoju nemoc da preokrenem nebo pozne zime u nebo lepog dana? Ili me je, naprotiv, ravnodušnost sveta paralizovala i protiv moje volje? Poverovao sam da nije sledio moj monolog, kada ga je prekinuo; ali to me je ožalostilo samo trenutak, jer ako misija za koju me je zaduživao nije zadovoljavala želu da bolje upozna moju prošlost, ona je odgovarala nadi da se prodre u njegovu: zamolio me je u malo reći da odem u njegov stan da potražim jedini svežak koji je sačuvaо, pošto ga je primio kao svo nasleđstvo po smrti svoga brata. Samo prisustvo ove knjige pored njegova uzglavlja, reče mi on, moglo bi da ga uteši za gubitak *Ogledalo spasa*.

Veće i kiša padali su na reku. U lokvama vode, na kejovima starih stambenih kvar-tova, ogledale su se stroge fasade. Iza česti od lovora, u dnu vrta u francuskom stilu, čiji se travnjak krasio ogradom od izoljnih kočića, prepoznao bih i bez njegova opisa zgradu u kojoj je Žordan iznajmio stan, tako je snažan bio moj utisak da sam već prošao, u drugom životu, kroz mračno predvjeđe, da sam već osjetio kako mi se steže srce u tom liftu, u tim hodnicima obloženim filcom, u predoblju s ogledalima naporedo okačenim, da sam već odlagao svoj kišobran pod nadstrešnicom balkona, već pratilo pogledom, skidajući pokvašene svoj kišni ogrtač i filcane šešir, ona du-

ga crna kola, dole, koja su usporeno odmicala, izgledala da klize po svetlucavoj aveniji, prelazila viseći most, nestajala na drugoj obali, između tisa.

Nisam li već, sedeci na parketu, zaboravljujući noć i blistave vode napolju, na prostranim zalivima, palio tri sveće, potom, s ljubavlju, kao da je ona bila uzrok moje strasti za knjige, milovao raskošnu inkunabulu koju sam pronašao u jednom od komada nameštaja gurnutih u sredinu salona, i prekrivenih čaršavima, prašinom?

Iščeznuće *Ogledalo spasa*, iako u nadmetanju 25. januara nije dostiglo dvostruki iznos procene, uznenirilo je Žordana; ali sam shvatao da je bilo nadoknađeno radošću što oseća nadohvat ruke remek-delu umetnosti knjige, koje mu je zaveštao njegov brat. Međutim, nisam mogao da verujem da ga je jedino priča o mojim uspomenama navela da od mene zatraži pomoć. Da li me je sumnjičio da sam izmislio, kako bih sačuvao primerak koji bih potajno zadržao posle prodaje, priču o mladom čoveku i krađi? Da li je htio da mi je zameni za najlepši komad svoje zbirke? Bilo kako bilo, mora da mu je poveravanje bilo teško, pošto je ranije sebi polaskao da je pobedio naklonost prema knjigama; i njegov zahtev, isto tako, pošto je rizikovao da bude pokrađen, da ja nisam bio dostojan njegova poverenja. Ali vratio sam se u Usej.

Kao i svaki ljubitelj, utoliko sam više voleo svoju biblioteku, ukoliko je ona bila sastavljena od dela koja su cenili moji bližnji; i ne bih dugo osećao zadovoljstvo što čuvam komad kojem bih se jedino ja dario: ko bi mogao da se liši želje drugog? Predložio sam, dakle, Žordanu, da na nekoliko dana poveri svoje nasledstvo, ako ga još nije dao na ekspertizu, mom prijatelju-poznavaocu, meštru Kuratićeu, ekspertu pri Sudu višeg stepena, radi procene.

Nisam bio uveren u iskrenost nekadašnjeg bibliofila kada je kritikovao moje manje kolezionara; video sam samo lažnu skromnost u njegovom odbijanju da prihvati moj predlog; nisam sumnjavao u osnovanost svojih pretpostavki dok su se pojavale njegove neme kretnje negodovanja; suviše sam kasno učitao. On mi je već okretnao leđa, krupnim koracima je prelazio unutrašnje dvorište, grubo odbijao mladog stavnika pansiona u kišnom ogrtiću, koji je prestao da čisti otopljen sneg i približio se da zatraži od nas vatre. »Ta knjiga nema cenu! Odlazite!« viknuo je kao ludak, s vrha stepeništa.

Umešto da pojurim za njim s delom koje je bio zaboravio da mi zatraži, ostao sam nasred dvorišta, paralizovan njegovom reakcijom. Prigušen prethodnog dana, u toku večeri u njegovom stanu, utisak da se izlažem izvesnoj opasnosti ponovo me je obuzeo, da bi zakočio moju želju da inkunabulu pokažem ekspertu. Žordan je nestao; u velikom mramornom holu začuo sam kako odjekuju koraci bolničarke; ona mi je saopštila da on hoće da ostane sam i da bi morao, u toku nekoliko dana, da ne izlazi iz sobe.

Proveo sam sate u biblioteci, pred kamonom, brižan da sebi objasnim ono što se nisam usudio da nazovem povratkom bolesti. Da li je on odbijao svaku procenu, nepodnu za autentičnog kolezionara, iz straha od rezultata koji bi zavisio od drugog, čiji kvalitet jedino ja nisam dovodio u sumnju? Nepoverenje ili gordost koje sam mu pripisivao, sprečavali su me možda da razumem njegovu nezainteresovanu naklonost prema delu koju mu je zaveštao brat. On je bez sumnje preneo na mene, svoga najbližeg prijatelja, svoje gađenje prema knjigama i prema ljubiteljima, jer sam se usudio da pomislim na ekspertizu predmeta koji u njegovim očima nije imao cenu.

Da bih se iskúpio, morao sam da mu vratim ono što je obožavao kao relikviju. Ali kada sam ponovo došao u Usej, bolničarka

mi je saopštila da su po gospodina Žordana bila došla neka kola. U njegovom stanu, mladi čovek mi reče da nije poznavao ranije stanara. Njegov nestanak me je opredio. Dao sam na ekspertizu inkunabulu, potom sam je sklonio u ladicu svoga pisacégo stola.

Jednog dana, početkom aprila sledeće godine, podležući svojoj sklonosti za poveze, da više ne bih mislio na lektorski rad koji me je iscrpljivao, došao sam da pratim, bez nade ali sa strašću, dražbu princeps-izdanja Mornejevog romana *Srebro*, čiji je povez vraglasto ukrašio papskim novcem Kamij Marten. Dok je meštar La Valijer opisivao poslednji artikal prodaje, pisači sto koji je ličio, da ih može zamneniti, na onaj u kojem sam pronašao raskošno Žordanovo delo, primetio sam njegovog sopstvenika lično, dva koraka od mene. Nisam se usudio da mu se obrati. Iznenadenje što ga ponovo nalazim u dvorani, njega koji je bacio anatemu na javne prodaje, strah da me hvata na delu špijunaže, strah da je nanjušio ekspertizu i prigovara mi je, užas od toga da budem odbijen, produžavali su moje oklevanje. Kao da tražim prijatelja, pretraživao sam očima gomilu ljubitelja da bih bolje izmakao pogledima koji bi mogli, slučajno ili namerno, pratiti moja premetanja, prisustvovati mom susretu sa Žordanom i učestvovati na neki način u mom izvlaštenju. On se naglo okrenuo, kao da je znao da sam tu, i rekao mi, kao da je pratio tok mojih razmišljanja i više voleo da ga konačno prekine nego da ga usporava ili skrene umnožavajući njegova vijuganja: »Zadržite moju knjigu, ili je prodajte!«. Upravo je nešto dodavao, ali je bio povučen kretanjem gomile koja je izlazila iz dvorane i video sam ga kako odmiče.

Da li je izigravao tu ravnodušnost iz straha da će pretrpeti odbijanje ako prizna želju da povrati svoje dobro? Nepoverenje ili gordost, koje sam mu pripisivao, sprečavali su me možda da razumem njegovu duboku ljubav prema bratu, oslobođenu manjačke brige da sačuva svoje nasledstvo u dnu tajne ladice ili u vitrini. Bez sumnje je bio preneo svoje gađenje prema knjigama i prema ljubiteljima na samu inkunabulu.

Bio sam umoran. Umesto da ga sledim i da zatražim od njega, u nedostatku objašnjenja, nekoliko razjašnjenja, prokrićio sam sebi put ka podiju gde mi je sekretarica meštra La Valijera, koja me je dobro poznava, saopštila da je sav nameštaj gospodina Žordana upravo prodat. Ostajalo mu je još samo da se proda lično, pomislio sam, ali vulgarnost moje reakcije pomogla mi je samo trenutak.

28. juna, dve godine kasnije, pri kraju prodaje meštra Blaša, na kojoj sam zaboravio izveštaje i rukopise zahvaljujući uzbudjenju koje je podržavao uspon nadmetanja i jad što ne mogu da prisvojam jedan od sinoć izloženih poveza u koži s vijugama ili pozlatama na poleđini, dok sam podizao oči da bih video najavljuvao kako, na posluživaču prekrivenom somotom predstavlja poslednji predmet otkupa, princeps-izdanie Mornejevog romana *Zlato*, čije su strane od safijana bile ukrašene malim okovima od trostrukih niti, primetio sam Žordana na nekoliko koraka od mene.

Gotovo da me i nije čudilo što obnavlja svoju biblioteku, jer sam uvek mislio da su prodaja njegove zbirke, potom napuštanje dela koja je najpre htio da sačuva, bili samo žestoke promene raspoloženja, istinski znaci njegove strasti; ali nisam poimao kako su mogli da mi promaknu njegovi pokreti prstom ili njegove kretnje glavom kada je povećavao svotu u nadmetanju. Goreo sam od želje da saznam naslove njegovih novih kupovina; ali strah da me je zaboravio, užas što se pravi da me se ne seća, utisak da se izlažem opasnosti obraćajući mu se, produžavali su moje oklevanje. Pogled mi je preletao gomilu ljubitelja. Prepoznao sam, na dva koraka od Žordana, mladog čoveka koji je odneo, pri kraju prve prodaje, moju jedinu kupljenu stvar, *Ogledalo spasa*.

Mada je nadgledao prisutne kao da se bojao da će biti iznenaden, nije video da sam očima pratio sve njegove kretnje. Kada je izvadio knjigu iz svoje torbe i približio se mom nekadašnjem prijatelju, pogodio sam da će upravo da mu vrati *Ogledalo spasa*. Ako ga je ukrao samo da bi ga vratio njegovom prvom sopstveniku, zašto je, dakle, čekao tako dugo? Kako je znao da je Žordan htio da povrati taj primerak posle njegove nehotične prodaje? Zar ništa nije znao o njegovoj kasnijoj ravnodušnosti? Iznenadenje je najpre prevagnulo nad radoznašću; ostao sam kao paralizovan, ozlojeden, takođe, što je moj lopov umesto mene odlučio o vraćanju. Ali kada sam se setio da se Žordan odrekao svojih omiljenih dela, ohrabrla me je nada da odbija mladoga čoveka. Odlučio sam da se umešam kako bih došao do svog prava i povratio svoje dobro. Teško sam prokričio put kroz gomilu; napolju su sevale munje od toplove, znojio sam se, bio sam pored njih. Ali Benžamen Žordan je zahvaljivao lopovu, a preuzimao je knjigu! A u njegovim rukama video sam inkunabulu za koju sam verovao da je u ladici mogla pisacégo stola!

Da li je mladi čovek, u mom odsustvu, došao u moj stan da mi ukrade knjigu? Ko je mogao da mu kaže da je krije u svom pisacém stolu? Mučao sam. »Inkunabula? Ali to je nemoguće!«, užiknuo sam na kraju. Nismo više bili u zagušljivoj dvorani, bili smo na trotoaru, čuo sam kako mumljuj nebo i grad; video sam u izlogu svoje čelo u znoju, usta su mi se otvarala ne proizvodice nikakav zvuk; video sam iza sebe zaprepašćenog ljubitelja, buljio je u moj odras, govorio mi je da uđem u radnju, govorio je da treba pozvati taksi. One-svestrio sam se.

Dok se udaljavalo sećanje na ovaj susret koji me je potresao od glave do pete, osećao sam da sa zadovoljstvom klizim na dno umora, na dno one teške večeri, u kolima s kožnim klupama, s prozorima zastrvenim platnjenim zavesama, s noćnom svetiljkom i pomoćnim sedištinama kao na vratima automobila sa zatvorenom karoserijom, u kojem me je Rober Defor, roditeljski šofer, vraćao u Turel petkom uveče kada sam bio dete. Posle prelaska visećeg mosta, s povezenjem sam zaspao, uljuljan vlažnim šumom guma po makadamu, udarcima brisača, dobovanjem pljuska po karoseriji, zaštićen širokim ramenima vozača koji se preko svog lovačkog kaputa ogrnuo nepremičnim ogrtaćem. Znao sam da će me, kada stignem, odneti u moju sobu, još uspavanog, i sanjao sam da moj brat Simon dolazi da me probudi da idemo da se igramo na farmi, da lomimo led ili da se kližemo po jezeru.

Ali preksutra sam se ponovo našao u Aleji. Bolničarka mi je rekla da su, prilikom moga potresa, pozvali kola hitne pomoći i da bih, za neko vreme, morao da se odmaram u kući doktora Zirara, kao i Žordan prošle godine. Bio sam očaran da dobijem odmor, ali, još pod dejstvom snažnog uzbuđenja, nisam mogao da sprečim sebe da mislim na njega.

On se odvojio od svoje biblioteke i od najbliskijeg prijatelja; preneo je svoju želu da povrati prvi svezak, *Ogledalo spasa*, na drugi, koji me je poslao da potražim u njegovom stanu, ali od kojeg se na kraju rastao, kao i od svih ostalih; i ponovo sam ga video među ljubiteljima, u hotelu »Žorž V«! Pošto mi je smisao ovih preokreta izmicao, ograničio sam se na to da u poslednjem vidim kako njegova prava priroda odnosi pobedu nad njegovim neprestanim poricanjima. Da li je najzad priznado kolecionari ne mogu da se odreknu prodaje? Da li bi najzad prihvatio da, pre svoje ekspertize, i najpređi komad nema nikakvu vrednost? Ali verovati da je bio srećan što ponovo dobija tu knjigu, ne znači li to da pišišati mu manju koja me je sprečavala da razumem njegovu ravnodušnost? Zarađao sam u ova razmišljanja kao u žaljenje što ga nisam zaista susreuo sada kada više nije odbijao svoje bližnje i udaljavao sam

od sebe sećanje na neverovatno: nisam li video mladog čoveka kako ubacuje u ruke vlasnika inkunabulu a ne *Ogledalo spasa*?

Nekoliko dana kasnije, moj lopov je došao da me vidi. Bez sumnje se predstavio kao blizak rodak, jer mu je prijemna bolničarka dozvolila posetu. Iznenada mi se obratio, dok sam na suncu čistio dvorište sledeći savete ergoterapeuta. Veoma brzo, utisak da se pored njega izlažem opasnosti obuzeo me je tek toliko da ponovo oživi moju želju da najzad dobijem, o prošlim otkupima, o Benžamenu Žordanu i o tom mladom neznancu, u nedostatku objašnjenja, nekoliko razjašnjenja. Naglo sam ga upitao koju je knjigu vratio Žordanu prilikom našeg poslednjeg susreta. Kako mi je odgovorio da se očvidno radilo o *Ogledalu spasa*, shvatio sam da sam žrtva halucinacije i da inkunabula nikada nije napustila moj stan; sumnjujući odsad više u sebe nego u tog neznanca, u tišini sam slušao njegova objašnjenja.

Od moje kupovine i mog naglog odlaska s otkupa 25. januara, mladi čovek je htio da mi vrati moju tekovinu, ali kako nikada nisam bio na prodajama gde se nadao da će me ponovo videti, pomislio se s povraćajem kojeg sam bio svedok. Međutim, posle mog potresa, Žordan ga je zadužio da mi vrati delo na kojem mi je napisao nekoliko reči, obezvredjujući samo zaštitnu stranicu. »On ga je ponovo uzeo samo da bi vam ga vratio«, dodao je mladi čovek. Prihvatio sam da ga sledim kroz park ka udaljenoj ogradi ulaza, gde je, da ne bi ometao mir Useja, sklonio svoja kola.

U njima je, ispod zadnjeg stakla, ostavio *Ogledalo spasa*.

Da me je zbranio njegov uzdržani spoljni izgled, bez sumnje bih mu predložio da preseče preko travnjaka kako bi se domogao što brže ulaza; povukao sam ga, dakle, po očišćenim alejama, zadržao se pod kedrovima, i načinio zaokret oko jezera da bih prikrio svoju želju da sa tim okončam i svoju zabunu pred tim posetiocem čija je nemost izazvala moj monolog povodom Žordanu.

Da li je želja da povrati *Ogledalo spasa*, potom delo koje mu je zaveštalo brat, bila poslednja manifestacija njegove ljubavi prema knjigama, poslednji otpor njegove ličnosti pred nalogom koji joj je bio dat, i koji ju je ugrožavao, da sve napusti? Da li je on mogao sada, svaki put kada se vratio na prodaju, da prati neprestani prelaz najintimnijih uspomena od jednog ljubitelja drugom, a da nikad ne zaželi da ga prekine? Da li se poistovećivao s tim kretanjem? Kada mi je prepustio to delo koje je voleo, da li je igrao, umesto da je poriče, ulogu svoga brata?

Ako je s tim bilo tako, zašto nije odmah odbio moga mladog posetioca kada mu je pružao *Ogledalo spasa*? Nije li njegova prva kretnja otkivala većnost njegove sklonosti i njegovu pravu prirodu bibliofila? Svakako, nastavio je tada mladi čovek, taj pokret ga je umirio što se tiče identiteta Benžamena Žordanu, u koji je od poslednje prodata ipak sumnjavao.

»Neće li biti da smo ga videli od krvi i mesa?«, rekao sam ironično kao da se, uveren u suprotno, nisam plašio da njegovim sumnjama učinim kraj, kako bih ga uverio da su bez osnova. No to je značilo podstaknuti ga da nastavi: ako smo zaista videli Žordanovo telo, bio je to njegov fan-

tom, ili telo bez duše koju je izgubio jer, reče on još jednom, knjigu je ponovo uzeo samo da bi mi je vratio.

Ali ja više nisam slušao njegova mučna istraživanja. Stigli smo pod tise, blizu dugih crnih kola čiji je šofer otvorio vrata. Skočio sam nazad i zavukao ruku u platnenu torbu odloženu ispod stakla, ali ona je bila prazna! Nisam čuo da kola kreću. Mladi čovek je zauzeo mesto pored mene. Izvadio je iz džepa inkunabulu koju sam pronašao kod Žordanu i sačuvao kod sebe, čiji je naslov zaista bio *Ogledalo spasa*. Od početka je postojala samo jedna ista knjiga; nisam više mogao to da skrivam. »Evo pišma od Žordanu«, reče on, potom, citajući ex-libris: »Ovo delo ne pripada meni.«

Glave nagnute preko njegovog ramena, poverovaو sam da sanjam kada sam prepoznao svoj sopstveni rukopis i kada sam, ispod, u nečitkom potpisu, prepoznao svoje ime.

Preveli s francuskog: G. Stojković
A. Badnjarević

BELESKA:

Zan-Benoš Pieš rođen je 1947. u Orijaku, u pokrajini Ovrenji. Idavačka kuća »Galimar« u Parizu objavila mu je zbirku pripovedaka BIBLIOTEKA JEDNOG LJUBITELJA, koja je naišla na lep prijem i kritike i čitalaca. Pripovetke iz ove zbirke odlikuju se pomalo oporučenicom i čudnim, donekle bliskim fantastičnim motivima.

Zivi u Orleansu, gde u jednoj privatnoj školi predaje gramatiku, radi na disertaciji iz književnosti O PASTISU U PARIZU i, kako sam kaže u pismu prevodiocima, pokušava da piše.

1.

Ove Schellerove referendije mogu nam poslužiti za problematiziranje ovog odvajkada supstancialnog filosofskog pitanja, čija aktualnost postaje sve izrazitija u čemernom modernom temporalitetu. Naime, antropologički problem jeste jedan od najstarijih i zasigurno najrelevantnijih problema cijelokupne zapadnoevropske filosofiske misli. Dosadašnje povijesnofilosofski i povijesnokulturno iskustvo nedvojbeno i eklatantno je pokazalo da razne discipline antropološke znanosti nisu sposobne dosjetiti u sve aspekte i momente čovjeka, odnosno njegove egzistencije. Istraživanja takozvanih specijaliziranih znanstvenih disciplina odlikuju se isključivo »radnim znanjem«. Ono je fragmentarno kad je u pitanju čovjek kao totalitet, odnosno ansambl društvenih odnosa. Filosofijska antropologija spram raznih antropoloških disciplina jasno demonstrira svoju superiornost, i to, zapravo, na planu obuhvaćanja univerzalnih pitanja čovjekove egzistencije i esencije. Ali ta superiornost ne bi smjela značiti negiranje, odnosno isključivanje rezultata što ih pružaju specijalizirane znanstvene discipline. Međutim, s druge strane promatrano, rezultati istraživanja filosofijske antropologije istodobno ukazuju i na njen spram »radnog znanja«, odnosno ove prve i npr. suvremene »naučne filosofije« koja se ne bavi ispitivanjem dimenzija budućnosti. Teoriju »naučne filosofije« ne interesira na koji način čovjek treba i mora koristiti rezultate znanosti, koji će mu omogućiti humaniziranje svijeta i samog sebe.

Unatoč ogromnih razlika koje postoje unutar suvremenih antropoloških disciplina, njihova zajednička karakteristika očitava se u definiranju čovjeka kao »radnog«, stvaralačkog bića. Superiornost filosofijske antropologije, čije istraživanje ima svoje početke još od najranije ljudske misli, preko mladohegelijanaca, hegelovske ljevice, Feuerbacha i Marxa (ova problematika zauzima krucijalno mjesto u teorijskim demonstracijama i kod suvremenih misililaca, spomenutog Maxa Schellera, zatim J. Paul Sartrea i drugih egzistencijalista, kao i u kritičkoj antropologiji Ericha Froma), očitava se u dohvaćanju temeljnih pitanja čovjekove egzistencije i esencije, njegove povezanosti u svijetu u kojem živi, odnosno poziciju u cjelini kozmosa, kako bi to kazao Max Scheller. Ovaj poslednji, ne bez razloga, navodi da se svi središnji problemi filosofije mogu svesti na pitanje što je čovjek i koja je njegova metafizička pozicija i situacija unutar »cjeline bića, svijeta i boga«. Tako će Scheller u svojim filosofijskim demonstracijama o čovjeku nastojati da fundamentalna pitanja čovjeka eksponiraju neovisno od svake teologičke, prirodnopravne i filosofijske tradicije. Po našem mišljenju, ovaj mislilac nije mogao biti imun od toga, budući da je »skončao u platonizmu«. Svojim stavom da je čovjek vječiti nezadovoljnik zbiljom, stvaralac novog svijeta koji ideiranjem nadma-

Neka pitanja iz oblasti filosofske antropologije

muslija muhović

(Čovjek i društvo)

... samoproblematika čovjeka dosegla je u sadašnjosti maksimum u svoj nama poznatoj povijesti. U času kada je čovjek sam sebi priznao da manje nego ikada posjeduje strogo znanje o tome što je on, i da ga više ne plaši nikakva mogućnost odgovora na ovo pitanje, čini se da mu se vratila nova odvažnost odgovora istinitosti, da ovo bivstveno pitanje pokrene na nov način, ... i da — istodobno, na temelju silnog blaga pojedinačnog znanja, koje su o čovjeku radom stekle različite znanosti — razvije novi oblik svoje samosvijesti i svoga nazora o sebi. (Max Scheller, »Počinjanje čovjeka u kozmosu«, »Veselin Masleša«, Sarajevo 1960, str. 9)